Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 6(40) 2024

УДК 378.018.8:373.011.3-051]:373.3.091.33-026.15:81.161.2](045)

https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-6(40)-395-403

Роєнко Людмила Миколаївна доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, https//orcid.org/0000-0002-3370-0770

Волошина Ганна Петрівна доцент кафедри теорії початкового навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, https://orcid.org/0000- 0003- 1039- 6056

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НАПИСАННЯ ТЕКСТІВ-РОЗПОВІДЕЙ

Анотація. У статті розглядається проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання креативних технологій у навчанні написання текстів-розповідей молодшими школярами.

Здійснено ґрунтовний аналіз наукової літератури з означеної теми, який свідчить про те, що методика навчання написання текстів-розповідей ґрунтується на комплексному застосуванні різноманітних методів та прийомів роботи з текстом.

Наголошено на ключових компетенціях, якими повинен володіти майбутній учитель, а саме: глибокі знання методики навчання мови та літератури, розуміння вікових особливостей молодших школярів та вміння створювати сприятливу атмосферу для продуктивного навчання.

Обґрунтовано, що креативні технології у навчанні написання текстів є сукупністю методів, прийомів та інструментів, які сприяють розвитку творчого мислення, уяви та здатності до самовираження учнів у процесі написання текстів.

Детально проаналізовано окремі методи колективного написання розповідей та виокремлено, що для ґрунтовної підготовки майбутнього вчителя до навчання написання текстів-розповідей необхідне також опанування теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) Г. Альтшулера. Звернута увага на важливість використання таких методів розвитку творчої уяви, як «Системний оператор», «Системний ліфт», метод емпатії, метод морфологічного аналізу та метод фокальних об'єктів.

Підкреслено, що використання креативних технологій у навчанні написання текстів-розповідей мало суттєвий вплив і на самих майбутніх учителів початкової школи, сприяючи покращенню їхніх власних навичок

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 6(40) 2024

написання текстів, розвитку вмінь, необхідних для ефективного навчання учнів написання текстів-розповідей.

Зроблено висновок, що підготовка майбутніх педагогів до використання креативних технологій у навчанні написання текстів-розповідей є важливим етапом у розвитку сучасної освіти, який забезпечить високий рівень професійної компетентності вчителів та сприятиме ефективному навчанню учнів.

Ключові слова: початкова школа, підготовка майбутнього вчителя**,** професійна компетентність, креативні технології, методика роботи текстом, навчання написання текстів-розповідей, методи розвитку творчої уяви.

Roienko Liudmyla Mykolaivna PhD, associate professor, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, https//orcid.org/0000-0002-3370-0770

Voloshyna Hanna Petrivna PhD, associate professor, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, https://orcid.org/0000- 0003- 1039- 6056

PREPARING FUTURE TEACHERS FOR THE USE OF CREATIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TEACHING WRITING NARRATIVE TEXTS

Abstract. The article deals with the problem of preparing future primary school teachers to use creative technologies in teaching storytelling to primary school students.

A thorough analysis of the scientific literature on the topic is carried out, which shows that the methodology of teaching narrative writing is based on the integrated use of various methods and techniques of working with text.

The author emphasises the key competences that a future teacher should possess, namely: deep knowledge of language and literature teaching methods, understanding of the age characteristics of younger students and the ability to create a favourable atmosphere for productive learning.

It is substantiated that creative technologies in teaching writing are a set of methods, techniques and tools that contribute to the development of creative thinking, imagination and the ability to express oneself in the process of writing texts.

The article analyses in detail some methods of collective story writing and highlights that in order to thoroughly prepare a future teacher for teaching story writing, it is also necessary to master the theory of inventive problem solving (TIPS) by H. Altshuler. Attention is drawn to the importance of using such methods of developing creative imagination as «System Operator», «System Lift», empathy method, morphological analysis method and focal object method.

It is emphasised that the use of creative technologies in teaching narrative writing has had a significant impact on future primary school teachers themselves,

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 6(40) 2024

contributing to the improvement of their own writing skills, development of skills necessary for effective teaching of narrative writing to students.

It is concluded that training future teachers to use creative technologies in teaching narrative writing is an important stage in the development of modern education, which will ensure a high level of professional competence of teachers and contribute to effective teaching of students.

Keywords: primary school, future teacher training, professional competence, creative technologies, methods of working with text, teaching writing narrative texts, methods of developing creative imagination.

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві чітке та лаконічне висловлення думок є не просто важливою навичкою, а ключовою компетенцією успішності в будь-якій сфері. Це торкається не лише дорослих, а й молодших школярів, адже від їхньої здатності висловлюватися залежить успішне навчання, самореалізація та можливість бути почутими.

Розвинені мовленнєві навички – це не просто вміння правильно вимовляти слова та будувати речення. Це насамперед вміння формулювати свої думки, описувати події, ділитися своїми знаннями та ідеями з іншими. Саме завдяки цій навичці дитина може творити, досліджувати світ, будувати взаємини з людьми та відчувати себе впевнено в будь-якій ситуації.

Тому формування вміння будувати тексти-розповіді – одне з визначальних завдань розвитку зв'язного мовлення у початковій школі. Воно не лише допоможе дітям краще висловлюватись (усно й писемно), але й навчить їх мислити логічно, творчо та критично, а також стане запорукою успішності в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність проблеми розвитку мовленнєвих навичок учнів 1-4 класів підтверджується працями багатьох українських педагогів, таких як В. Бадер, М. Вашуленко, С. Дорошенко, В. Калиш, А. Каніщенко, К. Пономарьова, О. Ткачук, О. Хорошковська та інші. Розвитку мовлення у процесі роботи з текстом присвячені праці Н. Будій, Л. Варзацької, Н. Гац, О. Лобчук та інших дослідників. Формування в учнів початкової школи вміння будувати різні типи текстів розглядали С. Дубовик, Л. Перепелиця, Н. Грона, Н. Янко. Проте, незважаючи на такий інтерес дослідників, проблема формування текстотворчих умінь молодших школярів і надалі залишається актуальною.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать про те, що молодші школярі не завжди готові до самостійного написання творів через брак навичок роботи з текстами, зокрема з написання описів, розповідей та роздумів. Учні затрудняються у формулюванні задуму, плануванні тексту, його систематизації. Усвідомлення головної думки та її лаконічне представлення на папері без зайвих деталей стає для них складним завданням. Ці труднощі спричинені недостатньо розвиненими навичками аналітичного мислення, недоліками у розвитку усного та писемного мовлення.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 6(40) 2024

Тому мета кожного вчителя початкової школи – сформувати в молодших школярів мовно-мовленнєву компетенцію, навчивши їх зв'язно висловлюватися, описувати події, факти та використовувати при цьому різні художні мовні засоби. Досягнення цієї мети потребує постійного вдосконалення методичних прийомів та практичної роботи з складовими тексту. Це завдання є складним, адже воно потребує не лише глибоких знань з методики викладання мови та теорії літератури, але й розуміння сучасних тенденцій у сфері освіти та технологій.

Мета статті – визначення основних напрямів підготовки майбутнього вчителя до використання креативних технологій у навчанні молодших школярів написання текстів-розповідей.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літератури свідчить про те, що методика навчання написання текстів-розповідей ґрунтується на використанні різноманітних методів та прийомів роботи з текстом, які добираються відповідно до його змісту, мети та вікових особливостей учнів.

Важливими компетенціями майбутнього вчителя щодо навчання написання текстів-розповідей є його глибокі знання методики навчання мови та літератури, що включає розуміння літературознавчих понять, опанування різними методами та прийомами роботи з текстом, а також уміння використовувати їх на практиці; знання вікових особливостей молодших школярів, що допоможе вчителю обирати методи та прийоми роботи з текстом, які відповідають рівню розвитку та інтересам учнів; вміння створювати сприятливу атмосферу для продуктивного навчання.

У процесі написання текстів-розповідей майбутні учителі повинні не лише засвоїти методику роботи текстом, але й бути готовими застосовувати інноваційні креативні технології. Це дозволить їм створювати умови для розвитку творчих здібностей учнів, активізувати пізнавальну діяльність і спонукати до творчого мислення.

Креативні технології у навчанні написання текстів – це сукупність методів, прийомів та інструментів, які сприяють розвитку творчого мислення, уяви та здатності до самовираження учнів у процесі написання текстів [1].

Першим кроком у підготовці майбутніх учителів є опанування технологій колективного складання розповіді. Саме в процесі спільного написання учні вчаться висловлювати свої думки та ідеї, слухати та поважати думки інших, знаходити спільні рішення.

Існує багато різних методів колективного складання розповіді. Розглянемо деякі з них.

Розпочати варто з «Мозкового штурму», адже це метод для генерування ідей та стимулювання творчого мислення учнів. Він може бути використаний на будь-якому етапі написання тексту-розповіді: від створення сюжету до вибору персонажів та деталей. Спочатку вчитель обирає цікаву для учнів тему або загальну ідею для розповіді. Вони висловлюють власні ідеї, які

записуються на дошці або аркуші паперу, обговорюють та обирають одну або кілька ідей, які найкраще підходять для розповіді. Використовуючи ідеї, які були згенеровані під час «Мозкового штурму», учні пишуть свою розповідь.

Цікавим та ефективним методом колективного складання розповіді є «Снігова куля». Цей метод ґрунтується на принципі поступового нарощування й розширення тексту, що сприяє розвитку творчого мислення, навичок письма та командної роботи учнів. Суть його полягає в тому, що учні по черзі додають по одному реченню до розповіді, яка розпочинається з певної фрази. Вона може бути запропонована вчителем або кимось з учнів. Важливо, щоб кожне речення логічно поєднувалося з попереднім, адже саме це забезпечує послідовність, цілісність та динамічність розповіді.

«Записочки» −метод складання розповіді, який полягає в тому, що учні разом створюють розповідь або історію, по черзі ставлячи один одному запитання та відповідаючи на них. Кожна відповідь додає нові події та деталі до сюжету, розширює історію та робить її захопливою.

Учитель разом з учнями обирає тему або ключову ідею для розповіді. Перший учень розпочинає історію, записуючи на папері початок події або її опис, потім ставить запитання щодо можливих подій, персонажів або сюжету, а наступні учні по черзі дають відповіді, додаючи нові деталі та продовжуючи історію. Обмін запитаннями та відповідями триватиме доти, доки розповідь не буде повністю розгорнута та завершена. Діти можуть зупинитися, коли досягнуть певної кількості подій або до заданого моменту в історії. Цей метод не лише розвиває літературні навички та фантазію дітей, а й сприяє їхній командній роботі.

Ще одним інструментом написання розповіді є метод «Історія з трьох слів», суть якого полягає в тому, що вчитель дає випадкові три слова, а учні мають скласти розповідь, використавши їх у зв'язному тексті. Для активізації творчої уяви, уточнення або доповнення розповіді вчитель може ставити учням запитання, наприклад: Хто є головними героями вашої історії? Де відбуваються події? Коли відбуваються події? Яка проблема виникла у героїв розповіді? Як ваші герої намагаються розв'язувати цю проблему? Яким буде фінал розповіді?

Методи колективного складання розповіді не потребують додаткових зусиль для інтеграції у навчальний процес. Вони не лише сприяють розвитку комунікативних навичок, а й допомагають учням розкрити свій творчий потенціал, вчити їх ефективно працювати в команді та розвивати критичне мислення. Вони також створюють можливість для інтерактивної взаємодії між учнями та вчителями, що сприяє підвищенню мотивації та зацікавленості у навчанні.

Ґрунтовнішої підготовки майбутнього вчителя до навчання написання текстів-розповідей потребує опанування теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) Г. Альтшулера. Вона охоплює використання різних креатив-

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 6(40) 2024

них технік та прийомів для стимулювання творчого потенціалу учнів, навчаючи учнів нестандартно мислити та генерувати нові, оригінальні ідеї у своїх творах.

Розглянемо деякі з методів розвитку творчої уяви, які вчителю необхідно опанувати для успішного впровадження в освітній процес під час навчання молодших школярів написання текстів-розповідей.

Надзвичайно цікавим та ефективним методом написання розповідей та казок є «Системний оператор». Він дозволяє розглядати виокремлену проблему як систему, що має певні складові частини. Це призведе до глибшого розуміння та кращого результату. Щодо написання розповіді, то цей метод допоможе автору чітко структурувати текст, логічно розвивати думку, зробити його цікавим та привабливим для читача.

«Системний оператор» ґрунтується на дев'ятиекранній схемі, де кожна клітинка має своє значення. В центрі уваги знаходяться клітинки 1,4,7, які можна уявити як об'єкт, про який йтиметься у розповіді. Він може бути чим завгодно: живим організмом, предметом, процесом, ідеєю чи навіть абстрактним поняттям.

6. Надсистема в минулому	3. Надсистема (місце, клас)	9. Надсистема в майбутньому
4. Система в минулому	1. Система (об'єкт, його властивості, функції)	7. Система в майбутньому
5. Підсистема в минулому	2. Підсистема (частина)	8. Підсистема в майбутньому

Система має низку ключових характеристик: минуле (клітинки 4) – історія виникнення та розвитку об'єкта до початку подій; майбутнє (клітинки 7) – можливі сценарії розвитку подій у майбутньому.

Клітинки 6,3,9 – надсистема – це найближче оточення об'єкта розповіді, яке впливає на його поведінку та розвиток. Надсистеми можуть бути різними: родове поняття, до якого належить наш об'єкт; місцезнаходження: простір, де знаходився об'єкт в минулому (6) та майбутньому (9). Наприклад, якщо розповідь про ромашку, то надсистемою будуть квіти, які ростуть на клумбі.

У процесі написання твору вибір надсистеми залежить від теми та жанру твору: для фантастичних творів надсистемою може бути вигаданий світ, інопланетна цивілізація, магічна система тощо; для реалістичних оповідей надсистемою може бути сім'я, суспільство, місто, країна, епоха тощо. Надсистемою для ліричних творів може бути внутрішній світ героя, його почуття та переживання, його взаємин з іншими людьми тощо.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 6(40) 2024

Підсистема (клітинки 2,5,8) – це частини об'єкта, з яких він складається, наприклад, чистини тіла, якщо мова йде про анатомічну будову; риси характеру, коли обговорюються питання моралі або культури спілкування; почуття та емоції. Тобто підсистема виділяється на основі тієї ознаки, котра має значення в конкретній ситуації.

Робота з «системним оператором» дає дитині цінні навичками аналітичного мислення, які допоможуть їй не лише у навчанні написання історій, але й у житті загалом. Це чудовий інструмент для аналізу та опису системи зв'язків будь-якого об'єкта матеріального світу. Завдяки «системному оператору» дитина може зрозуміти, для чого використовується об'єкт, яку роль відіграє, з'ясувати, як змінювався об'єкт за певний проміжок часу, які чинники впливали на його розвиток, з яких частин він складається, як ці частини взаємодіють між собою.

«Системний оператор» вчить дитину бачити світ як систему, де все взаємопов'язано, де кожен елемент має своє місце й свою функцію. Цей метод особливо корисний при написанні творів, адже він допомагає автору розглядати сюжет як цілісну систему. Це дозволяє аналізувати окремі компоненти сюжету (персонажів, події, місця), вивчати їхні взаємини (як ці компоненти впливають один на одного, як вони розвиваються в часі) і прогнозувати розвиток сюжету (як зміняться зв'язки між компонентами, до чого це призведе) в подальшому.

Наприклад створимо реалістичну історію, можливо з елементами фентезі, про життя курчатка, його пригоди та відкриття. Об'єкт – Курчатко – вкрите жовтим вкриті пухом, який зігріває його, дуже активне та допитливе. Надсистема (місцезнаходження): ферма, господарський двір. Минуле – Курчатко вилупилося з яйця на фермі. Його оточували інші курчата, кури та домашні тварини. Курчатко вчилося ходити, їсти, пити та досліджувати світ навколо себе. Майбутнє – Курчатко може вирости в курку і нести яйця, та може жити як домашній улюбленець.

Підсистеми: Курчатко має дзьоб, крила, ноги, очі. В минулому курчатко було яйцем, яке дбайливо висиджувала квочка, обережно гріючи його своїм тілом.

Сюжет цієї історії може розповідати про пригоди курчатка, яке досліджує світ навколо себе. Курчатко може вміти розмовляти та зустріти інших тварин, зіткнутися з небезпеками та навчитися виживати.

«Системний оператор» – це ключ до створення креативних і неочікуваних сценаріїв для оповідань. Він дає учневі свободу творчості та дозволяє йому виходити за межі шаблонного мислення, допомагає розширити свій кругозір, розвинути креативне мислення та навчитися аналізувати складні явища.

Інструментом для швидкого створення захопливих оповідань є «системний ліфт» – метод, який ґрунтується на принципі чіткої та лаконічної

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 6(40) 2024

презентації основних ідей та елементів тексту. Основна мета цього методу – виокремити ключові елементи твору: які події, об'єкти чи персонажі та деталі є головними в оповіданні; як ці елементи пов'язані між собою; яку роль вони відіграють у розвитку сюжету.

«Системний ліфт» дає змогу підійматися вгору й опускатися униз, повертатися вліво і вправо, досліджуючи різні аспект оповідання. Наприклад, для написання розповіді «Дубовий гай» можна укласти таку послідовність:

Жолудь: з чого все починається?

Саджанець: як з маленького зернятка виростає могутнє дерево?

Молодий дубок: які труднощі зустрічає на своєму шляху молодий дубок?

Міцний дуб: які переваги дає йому його сила?

Дубовий гай: як дубовий гай впливає на навколишнє середовище?

Після визначення ключових елементів тексту та їх взаємозв'язків, колективно складається план розповіді та розпочинається індивідуальна робота з її написання.

Окрім зазначених методів написання текстів-розповідей у процесі практичної підготовки майбутні вчителі опановували метод емпатії, метод морфологічного аналізу, метод фокальних об'єктів. Використання цих та інших методів у практичній підготовці майбутніх учителів дозволяє їм виробити навички написання текстів-розповідей, які емоційно близькі та зрозумілі молодшим школярам, а також розвинути власну креативність та вміння генерувати нові ідеї.

Навчання написання текстів-розповідей засобами креативних технологій вплинуло й на майбутніх учителів початкової школи сприяло покращенню їхніх власних навичок написання текстів, розвитку вмінь, необхідних для ефективного навчання учнів написання текстів-розповідей.

Практичні заняття та педагогічна практика дозволили здобувачам освіти не лише ознайомитися з теоретичними аспектами креативного підходу до написання текстів-розповідей, але й випробувати різноманітні технології на практиці. Це допомогло їм зрозуміти, які методи є найефективнішими для стимулювання творчості у процесі написання текстів-розповідей, а які потребують доопрацювання. Практика спонукала здобувачів до пошуку нових методів та ідей, а використання креативних технологій дозволить майбутньому вчителю вийти за межі традиційних методів навчання та зробити процес навчання динамічним та результативним.

Висновки. Важливо підкреслити, що підготовка майбутніх вчителів до застосування креативних технологій вимагає системного підходу і включає як теоретичні знання, так і практичні навички. Успішна реалізація цих методик в освітньому процесі сприятиме формуванню у школярів навичок, необхідних для успішної самореалізації в сучасному суспільстві.

Отже, підготовка майбутніх педагогів до використання креативних технологій у навчанні написання текстів-розповідей є важливим етапом у розвитку сучасної освіти, який забезпечить високий рівень професійної компетентності вчителів та сприятиме ефективному навчанню учнів.

Література:

1. Курліщук І. І. Методика професійного навчання: *Основи технології навчання. Креативні технології навчання*: навч.-метод. посіб. Старобільськ, 2017. 120 с.
2. Лунячек В.Е. Формування креативного мислення студентів у процесі професійного навчання. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2018. № 61. С. 112–120.
3. Родари Дж. Граматика фантазії. Введення в мистецтво придумування історій. URL : https://ratelib.com/books/485481-grammatika-fantazii-vvedenie-v-iskusstvo-pridumyvaniya-istoriy (дата звернення: 27.05.2024).
4. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. Київ: Поліграф книга, 1996. 406 с.
5. Сходинками творчості. Методика ТРВЗ в початковій школі. Автори-упорядники: О. В. Лесіна, В. П. Телячук. Харків, 2007. 112 с.

References:

1. *Kurlishchuk I. I. (2017) Metodyka profesiinoho navchannia: Osnovy tekhnolohii navchannia. Kreatyvni tekhnolohii navchannia* [The methodology of professional training: Fundamentals of Learning Technology. Creative learning technologies:]. Starobilsk [in Ukrainian].
2. Luniachek V.E. (2018) Formuvannia kreatyvnoho myslennia studentiv u protsesi profesiinoho navchannia [Formation of students' creative thinking in the process of professional training]. Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity [in Ukrainian].
3. Rodary Dzh. Hramatyka fantazii. Vvedennia v mystetstvo prydumuvannia istorii [The grammar of fantasy. An introduction to the art of storytelling]. URL : https://ratelib.com/books/485481-grammatika-fantazii-vvedenie-v-iskusstvo-pridumyvaniya-istoriy [in Russian].
4. Sysoieva S. O. (1996) Pidhotovka vchytelia do formuvannia tvorchoi osobystosti uchnia [Preparing a teacher for the formation of a student's creative personality]. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Lesina O. V., Teliachuk V. P. (2007) Skhodynkamy tvorchosti. Metodyka TRVZ v pochatkovii shkoli [The steps of creativity. Methods of TEFL in primary school]. Kharkiv. [in Ukrainian].